

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موضوع: وقت مشترک و مخصوص/مواقیت الصلاة

خلاصه بخشی از بحث روز گذشته:

مشهور قائل به وقت اختصاصی برای ظهر هستند و همچنین مرحوم آقای بروجردی و مرحوم نائینی، روایت داود بن فرقد (خبر ۷ از باب ۴) دلالت بر وقت اختصاصی دارد، در مقابل روایات فراوانی هستند که دلالت بر وقت اشتراکی دارند مثل روایت "إذا زالت الشمس قد دخل الوقتان إلا أن هذه قبل هذه" اینجا بحثی است که آیا این استثناء متصل است یا منفصل، مرحوم میرزای نائینی می فرماید اصل در استثناء این است که متصل باشد لذا این جمله صرفاً برای شرطیت ترتیب نیست بلکه برای بیان تقدم وقت یکی بر دیگری است، بنابراین مدلول این روایات با روایت داود بن فرقد تعارضی ندارد ولی بنابر مبنای کسانی که استثناء را منقطع می دانند این فراز "إلا أن هذه قبل هذه" تنها برای ذکر ترتیب بین ظهر و عصر است و دلالت بر وقت اختصاصی ندارد بلکه دال بر وقت اشتراکی است (مرحوم آقای خوئی).

مرحوم آقای حکیم نیز استثناء را منقطع می داند ولی بر خلاف آقای خوئی قائل به وقت اختصاصی است البته ایشان بین روایات داله بر اشتراک و روایت داود بن فرقد جمع می کند به این صورت که روایت عبید بن زراره (خبر ۵ از باب ۴ از ابواب مواقیت) را حمل می کند بر "دخول مجموع الوقتین علی الترتیب" به این ترتیب منافاتی با وقت اختصاصی ظهر ندارد، همچنین ایشان می فرماید می توانیم روایت ابن فرقد را حمل کنیم بر وقت فعلی ظهر با این ملاحظه که ترتیب بین ظهر و عصر لازم است، بنابراین مراد آقایان از وقت اختصاصی اعتبار ترتیب است نه اعتبار وقت مختصاً بالظهر.

بحثمان در این بود که آیا طبق "لکل صلاة وقتان" صلوات خمسة دارای وقت مخصوصی هستند یا اینکه مراد وقت فضیلت و اجزاء می باشد؟ ما در ضمن نقل کلام آقای بروجردی گفتیم

که ایشان قائل است موقع ظهر به اندازه چهار رکعت وقت مخصوص نماز ظهر است و آخر وقت نیز به اندازه چهار رکعت وقت مخصوص نماز عصر می باشد و همچنین اول وقت مغرب به اندازه سه رکعت مخصوص نماز مغرب و آخر وقت به اندازه چهار رکعت مخصوص نماز عشاء می باشد و گفتیم که بر این مطلب ادعای اجماع و شهرت شده و مدرک این حکم نیز خبر داود بن فرقد یعنی خبر ۷ از باب ۴ و همچنین خبر ۱۷ و ۱۸ از باب ۴ از ابواب مواقیت الصلاة بود، برای وضوح بیشتر مطلب چند سطر از کلام صاحب جواهر را می خوانیم، ایشان نیز مثل آقای بروجردی قائل به وقت اختصاصی شده و اینطور فرموده: «قلت: لکن ظاهر النصوص والفتاوی ومعهده إجماع الغیة اختصاص الظهر من أول الوقت خاصة، والاشترک بعده إلى أن یبقی مقدار الأربع، فیختص العصر بها، كما هو صریح مرسله ابن فرقد وغیرها، وکونهما مترتبین بأصل الشرع لا یقتضی الاختصاص المزبور، ولعله (أی الإختصاص) الأقوی، للأصل (چون اشتغال یقینی فراغ یقینی می خواهد اصل اقتضاء می کند که ظهر را در وقت اختصاصی خودش بخواند) والإطلاق وغیرهما، بل فی ظاهر منظومة الطباطبائی أو صریحها الإجماع علیه، قال بعد ذکر الوقت للظهرین والعشاءین:

و خص الأولى من كلا الضربین/بقدرها من اول الوقتین

و بالاخیر منهما الأخری تخص/و شرک الباقي بإجماع و نص»^۱.

قبلاً عرض کردم که روایات وارده درباره اوقات صلاة چهار طائفه می باشند؛ دسته اول اخبار ۱ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ از باب ۴ از ابواب مواقیت روایاتی هستند که دلالت دارند بر اینکه "إذا زالت الشمس دخل الوقتان و إذا غربت الشمس دخل الوقتان المغرب والعشاء".

دسته دوم اخبار ۴ و ۵ و ۲۰ و ۲۱ از باب ۴ هستند که دلالت دارند بر اینکه "إذا زالت الشمس دخل الوقتان إلا أن هذه قبل هذه".

^۱ جواهر الکلام، شیخ محمد حسن نجفی جواهری، ج ۷، ص ۹۲، ط ۴۳ جلدی.

می شود که وقت اول اختصاصی بوده بنابراین مطلب برای ما روشن شد فلذا تمام اخبار باب ۴ از ابواب مواقیب الصلاة محمول بر وقت اختصاصی می باشند.

آقای بروجردی بعد از اثبات وقت اختصاصی به بیانی که عرض شد از دو طریق دیگر یعنی قاعده "من أدرك" و قاعده "لا تعاد" نیز وقت اختصاصی را ثابت کرده.

فرض کنید شخصی فکر کرد وقت داخل شده و شروع به خواندن نماز ظهرش کرد اما یک رکعت به پایان نمازش مانده متوجه شد که تازه وقت ظهر داخل شده، بالاخره بعد از اتمام نماز ظهر شروع به خواندن نماز عصر کرد و یک رکعت از نماز عصرش را نیز در وقت مشترک خواند، در این صورت بخشی از نماز عصر در وقت اختصاصی نماز ظهر خوانده می شود و بخش دیگرش در وقت مشترک بین ظهر و عصر، خب در اینجا در واقع یک رکعت از نماز ظهرش را در وقت خودش و همچنین یک رکعت از نماز عصرش را در وقت مشترک خوانده لذا طبق قاعده "من أدرك رکعة من الوقت فقد أدرك کله" هر دو نماز صحیح می شود چون بالاخره از هر دو نماز یک رکعت را در وقت خودش خوانده، از لحاظ سند در قاعده "من أدرك" بحثی نیست زیرا شیعه و سنی این حدیث را نقل کرده اند، در پاورق جلد اول "نهاية التقرير" که تقریرات بحث صلاة آقای بروجردی است این حدیث از طریق اهل سنت و همچنین از طریق ما ذکر شده.

آقای بروجردی سپس به سراغ قاعده "لا تعاد" رفته، قاعده لاتعداد این است که "لا تعاد الصلاة إلا من خمس: الطهور والوقت والقبلة والركوع والسجود"، اخباری که دال بر این قاعده هستند در باب ۲۹ از ابواب قرائت صلاة ذکر شده اند که بعدا عرض خواهیم کرد إن شاء الله تعالى ...

والحمد لله رب العالمين و صلى الله على

محمد و آله الطاهرين

دسته سوم خبر ۲۲ از باب ۴ است که دلالت دارد بر اینکه "إذا زالت الشمس دخل الوقتان إلا أن هذه قبل هذه ثم إنك في وقت منهما حتى تغيب الشمس".

دسته چهارم اخبار ۷ و ۱۷ و ۱۸ از باب ۴ هستند که دلالت دارند بر اختصاص اول وقت به ظهر و اختصاص آخر وقت به عصر و همچنین اختصاص اول وقت به مغرب و اختصاص آخر وقت به عشاء.

مطلبی که در اینجا وجود دارد در مورد عبارت "إلا أن هذه قبل هذه" می باشد و اینکه استثناء در اینجا استثناء متصل است یا منفصل؟ اگر استثناء متصل باشد معنایش این است که "إذا زالت الشمس دخل الوقتان إلا أن وقت هذه قبل وقت هذه" یعنی "إلا" از دخول وقت استثناء و تقطیع شده و معلوم می شود که وقتی ظهر شد به اندازه چهار رکعت مخصوص نماز ظهر می باشد، اما اگر استثناء منقطع باشد دال بر ترتیب است یعنی اول ظهر را بخوان و بعد عصر را بخوان و دیگر به وقت مخصوص و مشترک کاری ندارد.

دیروز گفتیم که مرحوم نائینی فرمودند استثناء متصل است و دال بر وقت اختصاصی می باشد و نظر بنده نیز همین است زیرا مردم از قلم الايام و از زمانی که اسلام و نماز آمده بود ترتب را می دانستند و همه می دانستند که اول ظهر و بعد عصر را باید خواند یا اول مغرب و بعد عشاء را باید خواند لذا این همه روایت و تأکید از ائمه علیهم السلام با تعبیر "إلا أن هذه قبل هذه" را نمی توانیم حمل بر ترتیب (تقدم ظهر بر عصر) در نماز کنیم بلکه باید حمل بر اختصاص کنیم و از طرفی دلیل ما نیز منحصر بر همان خبر داود بن فرقد (خبر ۷ از باب ۴) نیست بلکه ما اخبار زیادی داریم که این تعبیر "إلا أن هذه قبل هذه" در آنها بکار رفته و بنده نیز معتقدم همین درست است یعنی مراد از "إلا أن هذه قبل هذه" این است که "إلا أن وقت هذه قبل وقت هذه" که در واقع بر همان وقت اختصاصی دلالت دارد و در خبر عبید بن زراره (خبر ۵ از باب ۴ از ابواب مواقیب) نیز این تعبیر بکار رفته که "إذا زالت الشمس فقد دخل وقت الظهر والعصر جميعا إلا أن هذه قبل هذه، ثم أنت في وقت منهما جميعا حتى تغيب الشمس" و معلوم